

Teatrološka i dramaturška analiza drame General i njegov lakrdijaš Marijama Matkovića

Merkl, Jakov

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:466663>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

JAKOV MERKL

**TEATROLOŠKA I DRAMATURŠKA
ANALIZA DRAME GENERAL I NJEGOV
LAKRDIJAŠ MARIJANA MATKOVIĆA**

ZAVRŠNI RAD

ZAGREB, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

JAKOV MERKL

**TEATROLOŠKA I DRAMATURŠKA
ANALIZA DRAME GENERAL I NJEGOV
LAKRDIJAŠ MARIJANA MATKOVIĆA**

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. VIKTORIA FRANIĆ TOMIĆ

ZAGREB, 2018.

Sadržaj:

1. Uvod.....	4
2. O Marijanu Matkoviću.....	5
3. Politički skandal.....	7
4. Theodor Körner i njemački uzori.....	8
5. Dramaturška analiza drame General i njegov lakrdijaš	10
6. Opis lakrdijaša Mihe i Matkovićevo pismo redakciji (teatrološka analiza djela).....	11
7. Kritika nacionalnog mita.....	15
8. O jeziku u drami.....	16
9. Opis likova drame General i njegov lakrdijaš.....	17
10. Prosvjed.....	18
11. Zaključak	19
12. Popis literature:	20
13. Sažetak rada.....	21

1. Uvod

Drama *General i njegov lakrdijaš* izvedena je 14. veljače 1970. godine u zagrebačkom HNK u režiji Mladena Škiljana. Njena izvedba izazvala je burne reakcije jednog dijela publike, izviždana je od strane studenata i izvedba je prekinuta. U njoj su glumile dramske veličine poput Ive Serdara i Tonka Lonze. Publika je bučno reagirala na izgled i postupke dramskih likova, točnije, zasmetao ih je prikaz Nikole Šubića Zrinskog u gaćama i noćnoj kapi. Nikola Šubić Zrinski prikazan je kao običan čovjek, koji u krevet ne ide sa sabljom i sjajnim oklopom. Studenti nisu mogli shvatiti tu pretvorbu mitskog nacionalnog junaka u običnog čovjeka koji se ne ističe junačkim izgledom, ali ni svojim postupcima.

U ovome završnom radu analizirati ću s teatrološkog i dramaturškog aspekta dramu *General i njegov lakrdijaš*. Ovaj rad pokušati će objasniti zašto se Matković odlučio distancirati od tipičnog literarnog mistificiranja nacionalnih junaka po njemačkim uzorima. O ovoj je temi već mnogo pisano u knjigama *Hrestomatija novije hrvatske drame* i *Tko je bio Marin Držić* autorice Viktorije Franić Tomić.

2. O Marijanu Matkoviću

Marijan Matković poznati je hrvatski književnik 20. stoljeća. Prema biografiji objavljenoj u Krležijani Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže prve je radove objavio 1933. godine. u Svijetu i Mladosti. Diplomirao je 1941. godine na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a komparativnu književnost i umjetnost studirao je u Parizu i Beču.

"God. 1945. imenovan je za šefa kulturno-umjetničkog odjela Radiostanice Zagreb; 1946-49. književni je tajnik Nakladnog zavoda Hrvatske; 1949-53. intendant HNK u Zagrebu; 1959-64. umjetnički direktor Zagreb-filma; 1974-85. voditelj Instituta (nakon 1978. Zavoda) za književnost i teatrologiju JAZU (HAZU). Jedan je od osnivača Dubrovačkih ljetnih igara te direktor njihova dramskog programa 1970-74. God. 1954-78. tajnik je Razreda za suvremenu književnost JAZU. Uredio je 19 knjiga Akademijina Rada, posvećenih suvremenoj hrv. književnosti, te pokrenuo književni časopis Forum, kojemu je i urednik 1962-63. i 1966-85. Na njegov je poticaj počela izlaziti i Kronika Zavoda za književnost i teatrologiju (1975). U esejima i kritikama, što su ponajvećim dijelom tiskani u knjigama Dramaturški eseji (1949), Dva eseja iz hrvatske dramaturgije (1950) i Ogledi i ogledala (1977), bavio se hrvatskom (M. Držić, I. Vojnović, A. Cesarec i dr.) i europskom (Euripid, W. Shakespeare, P. de Beaumarchais, H. Ibsen, M. Gorki i dr.) dramskom književnošću, ali i knjiž. kritikom (A. G. Matoš kao kritičar) i slikarstvom (Pieter Bruegel)."¹

Njegova prva drama, *Slučaj maturanta Wagnera* izvedena je u zagrebačkom HNK 1935. godine u režiji A. Verlija. Nakon 2. svjetskog rata potpuno se posvetio pisanju drama, eseja, feljtona, kritika i putopisa. Dramski su radovi obilježili njegovu karijeru. Najpoznatija su njegova dva dramska ciklusa: prvi, *Igra oko smrti* (Slučaj maturanta Wagnera, Na kraju puta, Smrt njegove ekscelencije, Krizantema, Bezimena, Koraci i dr.), drugi dramski ciklus *I bogovi pate* (Prometej, Heraklo, Ahilova baština). Treći je ciklus sabran u knjizi *Ikari bez krila* (Vašar snova, Ranjena ptica, Snjegović i Tigar).

Matkovićeva povijesna drama *General i njegov lakrdijaš* o kojoj ću pisati u ovome radu, zamišljena je kao destrukcija sigetskog mita, kao kritička analiza te kao takva, izazvala je burne reakcije publike. U književni i kazališni svijet ulazi 30-ih godina prošlog stoljeća,

¹ Boris SENKER "Matković, Marijan" (<http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1874> zadnji pristup 38. kolovoza 2018.)

kada se u HNK prikazuju tri glembajevske drame, kada Krleža piše Povratak Filipa Latinovicza, pokreće časopis Danas. Od tada Matković ostaje pod trajnim utjecajem Krleže i njegovog umjetničkog angažmana, te Krleži posvećuje gotovo svoj cjeloviti književni rad.

U enciklopedijskoj natuknici Krležijane Leksikografskog zavoda Miroslava Krleže o Matkovićevoj ljubavi prema Krležinom djelu Boris Senker piše ovako : "Krležijanstvo je, naime, u Matkovića postavljeno kao svjestan umjetnički program od kojega nije odstupao punih pedeset godina. Cijeni kako je njegova generacija 'svakako imala sreću, što se nije našla u istoj situaciji kao Miroslav Krleža, koji je oko godine 1914 (...) vapió za čovjekom, za djelom koje bi mu moglo biti uzorom', već je uzor imala u Krleži." Matković je odredio svoju poziciju književnika kao svjetskog krležijanca. U svojim je radovima i nakon Krležine smrti branio pisca od raznih osporavanja Krleže kao intelektualca i umjetnika (Kukavičja jaja u gnijezdu orla, krleži ne treba obrana i dr.).

3. Politički skandal

Marijan Matković i njegovo djelo *General i njegov lakrdijaš* potaknuli su ozbiljan politički skandal 70-ih godina prošloga stoljeća. To burno razdoblje u novijoj hrvatskoj povijesti, razdoblje studentskih prosvijeda i buđenja nacionalne svijesti, te borbe za ukidanje jednopartijskog političkog sustava, obilježila je i Matkovićeva drama koja je na svojoj premijeri uznemirila skupinu studenata koji su je izviždali. Drama je objavljena u časopisu *Forum* 1969. godine. Predstava je premijeru doživjela 14. veljače 1970. te je ta ista izvedba prekinuta u trenutku kada je na pozornicu izašao Zrinski u donjem rublju. Prosvjednike je pred kazalištem dočekala policija i privela ih. U časopisu *Borba* 20. veljače objavljena je ova vijest:

"Sudac za prekršaje Ivan Barberić izrekao je kazne osmorici učesnika u sinoćnjim izgređima u Hrvatskom narodnom kazalištu zbog drskog i nepristojnog ponašanja i remećenja javnog reda u gledalištu. Kažnjeni su Jakov Šupe, student medicine (31), Šimun Križanec, student medicine (24), i Ivan Gabelica, advokatski pripravnik (31 godina), sa po 60 dana zatvora i 50 dinara novčane kazne. Sa po 50 dana zatvora i 50 dinara novčane kazne kažnjeni su Damir Rebić, student medicine (23), Slavko Repušić, student medicine(24), Martin Marić, student prava (23), Branko Penavić, učenik u privredi (19.) i Mijo Jukić, student ekonomije (22 godine)."²

Ovi izgredi potakli su Matkovića da se obrati javnosti otvorenim pismom koje je uputio redatelju Mladenu Škiljanu i ansamblu. U pismu zahtijeva da se drama *General i njegov lakrdijaš* ukloni s repertoara, zato što publika nije prepoznala važnost koju je on stavio na lik držićevskoga glumca Miha.³

² Preuzeto iz Boris SENKER "Hrestomatija novije hrvatske drame II. dio – Marijan Matković, *General i njegov lakrdijaš*", Disput, Zagreb, 2001., 299 – 300.

³ Viktorija FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama *Držićeva glumca*", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011., str.312.

4. Theodor Körner i njemački uzori

Matković je kao naš poznati dramatičar i teatrolog odlično poznao povijest kazališta, te je znao da su za razvoj novije hrvatske drame zaslužni utjecaji njemačkih dramskih pisaca kao što su Theodor Körner, August von Kotzebue, Karl Meisl, Ferdinand Raimund, Johann Nestroy, Friedrich Kaiser i mnogi drugi.⁴ Njihove drame su snažno utjecale na stvaranje našeg nacionalnog kazališta, tj. našega kazališnog repertoara jer starije hrvatsko dramsko nasljeđe nije odgovaralo potrebama iliraca koji su prevodili strane drame za zagrebačku publiku.

Kako čitamo u knjizi *Tko je bio Marin Držić* "...u institucionalizaciji Hrvatskog narodnog kazališta, ali i preporodne nacionalne poetike, njemački svojedobno vrlo popularni dramatičari odigrali su značajnu ulogu, a osobito je pri tomu bila značajna bipolarna recepcija njihovih dramskih i scenskih tekstova."⁵ Theodor Körner (1791 – 1813) u Beču je čuo priču o Nikoli Šubiću Zrinskom od Mađara koje je tamo upoznao, po kojoj je napisao najpoznatiju dramu ovakve tematike pod nazivom *Zrinji*. Na temelju te drame Theodora Körnera kasnije je Hugo Badalić napisao libreto za Zajčevu operu. Usprkos tome što su se njemačke prilike početkom 19. stoljeća bitno razlikovale od hrvatskih prilika u habsburškom carstvu jasno se vidi utjecaj kulturoloških okvira Körnera s hrvatskim dramatičarima, pogotovo u okviru tadašnjih povijesnih drama.

Njemački pisac u svojoj drami stvara gotov predložak za ovaj važan hrvatski mit, a to je mit o Nikoli Šubiću Zrinskom. Ovaj je njemački autor preuzeo mađarsku verziju ovoga mita, što dokazuje da se Zrinski i u Mađarskoj smatrao nacionalnim herojem. U hrvatskoj književnosti, prije preuzimanja ovog njemačkog modela, o smrti Nikole Šubića Zrinskog pisao je 1584. godine Brne Karnarutić u spjevu *Vazetje Sigeta grada*. Nadalje, 1684. godine Pavao Ritter Vitezović ponovo je pisao o mitu Nikole Šubića Zrinskog u svome spjevu *Odiljenje sigetsko*. U ovom epu pisac zagovara Zrinske kao glavne protagoniste mita obnovljene Hrvatske. Na kraju iz ovih podataka možemo uočiti snažan utjecaj djela Theodora Körnera u Hrvatskoj, ali ne i samo njega već mnogih drugih autora njegova doba.

⁴ Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "*Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca*", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011., str. 313-314.

⁵ citat preuzet iz Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "*Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca*", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011., str. 313.

Marijan je Matković 1970. godine u svojoj drami *General i njegov lakrdijaš* spojio sjeverni i južni dio Hrvatske, tako što je u sjeverni dio doveo držićevog glumca Miha, te na taj način probudio preporodnu ideju o povezivanju Sjevera i Juga, tj. Zagreba i Dubrovnika, što i simbolično stoji na Bukovčevu zastoru iz 1895. godine, gdje Gundulić prima počast vodećih iliraca. Matkovićeva je drama uzrokovala već spomenuti politički skandal, izviždana je od strane studenata kod kojih se budila sve snažnija nacionalna svijest. Nažalost, studenti nisu prepoznali da je Matković u samoj ideji svoje drame spojio Sjever i Jug, tj. da je proveo političku temu o jedinstvu geopolitičkoga prostora Hrvatske. Viktoria Franić Tomić o tome piše ovako: "Studenti nisu razumjeli kako je Matković demistificirao samo kernerovsku trivijalnu interpretaciju hrvatske povijesti, čime je još i više učvrstio hrvatski književni kanon u jedinstvenom geopolitičkom prostoru Hrvatske."⁶

⁶ Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. str. 320.

5. Dramaturška analiza drame *General i njegov lakrdijaš*

U naslovu drame *General i njegov lakrdijaš* uočavamo dva protagonista, generala Alapića i njegovog lakrdijaša Mihi. Težište drame nalazi se upravo na ta dva lika, u generalu željnom slave i ponosa te u njegovom lakrdijašu Mihi, dubrovačkom pjesniku i glumcu Držićeve škole. Priču prate i dva važna sporedna lika, seljak i vojnik Tomaš i djevojka Magdalena. Zapravo je u ovoj povijesnoj drami Nikola Zrinski tek sporedan lik, kojeg je publika navikla gledati kao protagonista, heroja naše povijesti. Drama je pisana u dva čina, radnja je smještena u noći prije slavne sigetske bitke 1566. godine. U drami se spominju i mnoga druga značajna lica hrvatske povijesti, spominje se Juraj Drašković, Uršula Heningova i neke druge historijske ličnosti. Zašto je Matković uz velike povijesne ličnosti za glavne protagoniste svog djela odabrao baš sporednog generala Alapića i glumca i umjetnika Mihi? U ovoj povijesnoj drami jasno se vidi otklon on konzervativnih klišeja tipičnih za nacionalne mitove. Matković je bio postojani krležijanac i etablirani dramatičar, te ta činjenica djelomično objašnjava ovaj "čudan" odabir glavnih likova. Viktoria Franić Tomić u svojoj knjizi *Tko je bio Marin Držić* piše:

"...sasvim je bjelodano zašto je Matković u svom *Generalu i njegovu lakrdijašu* destruirao upravo ovakav model historijskoga dramskog predloška i u dramu uveo plejadu aktanata, sve odreda čuvara hrvatske baštine kao što su Nikola Šubić Zrinski, Gašpar Alapić, Juraj Drašković i neke druge historijske ličnosti. Na primjeru Krležinih esejističkih tekstova *Pijana novembarska noć 1918.*, *pretiskanoga u dnevničkim zapisima iz 1942.*, i „o našem dramskom repertoaru“ iz 1948. vidjet ćemo kako je afirmativna njegova demistifikacija hrvatske kulturnopolitičke historiografije, što se učvršćuje i u drami *General i njegov lakrdijaš*. Naime, Krleža revalorizira hrvatsku historiografiju, prividno rušeći mitske povijesne velikane, a njegov je zahvat ustvari samo perturbacija perspektiva. Dok su, primjerice, u hrvatskoj historijografiji, Zrinski, a poslije i Frankopani, postavljeni u meritum „naracije o prošlom vremenu“, u Krležinoj je revalorizaciji Juraj križanić kao poeta vates onaj koji je „središnja persona priče“ (odnosno, kod Krleže, „drame o prošleme vremenu“). Pritom Krleža čak ne demistificira Zrinskoga i Frankopana, već ih kao političke pragmatičare, ali i kao tragične osobe hrvatske povijesti, postavlja u drugi plan."⁷

⁷ Viktoria FRANIĆ TOMIĆ *"Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca"*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. str. 318.

6. Opis lakrdijaša Mihe i Matkovićevo pismo redakciji (teatrološka analiza djela)

Lakrdijaš Miho dramsko je lice koje predstavlja ideološki koncept svijeta, on je glumac iz družine "Pomet", a zapravo predstavlja Držića, citirajući njegove filozofske ideje, njegove riječi, Miho je Držićev alter ego. Držić je u vrijeme Sigetske bitke već bio starac, pa Matković odlučuje u dramu uvesti lik njegova vjernog učenika, zabavljača koji ne predstavlja određenu propagandu, konformizam, već predstavlja satiru.

U didaskalijama, Matković Mihu opisuje kao čovjeka neodređenih godina, vitkog i žilavog, te uvijek obučenog u jedan od mnogih kostima svoje relativno bogate glumačke garderobe, koju je uspio sačuvati unatoč svim nedaćama koje su ga u životu zatekle. Kretnje su mu naglašene, glumačke, govor mu je kićen iako je emigrant već godinama, te više nije član Pomet-družine. Matković piše da je Miho odgajan u školi Marina Zamanje, daljnji rođak Bučinića. Marijan Matković znao je da je Miho bio daljnji rođak Bučinićevih, vjerojatno iz literature o Marinu Držiću. Marin je Držić poznavao tu obitelj, imao je s njima kontakt. Bučinići su bili protivnici dubrovačkih vlasti, te kako piše Viktorija Franić Tomić, Držić je bio u njihovu domu u furlanskoj Gradisci, čak je s jednim od članova obitelji putovao u Beč, kasnije i u Istanbul. Miho je isto bio u Rogendorfovoj sviti za vrijeme drugog boravka, bio je učenik i obožavalac Držića. Miho je opisan kao vječni sanjar, koji sanja o Držićevoj viziji Dugog Nosa o dalekim Indijama gdje žive ljudi nazbilj, on se još uvijek nada da će tu idilu moći jednoga dana presaditi u svoj Dubrovnik. On je kao i Držić bio opsjednut utopijskom vizijom Dubrovnika nadao se oslobođenju Dubrovnika od dotrajale aristokratske vlasti koju nije volio.

Marijan Matković koristi historiografske podatke koji su mu poznati o Marinu Držiću, kako bi što vjernije gradio lik dramskog protagonista. Gradi lik lakrdijaša Mihe prividno kontrastno Marinu Držiću. Preko lakrdijaša Mihe, Matković u svoju dramu uvodi tekstove Marina Držića. Otvoreno pismo koje je Matković poslao direkciji središnjeg nacionalnog teatra pokazuje autorovu rezignaciju zbog nerazumijevanja njegova dramskog teksta. Zbog tog nerazumijevanja Matković se još više poistovjećuje sa samim Držićem te kaže da ih veže ljubav prema kazalištu i hrvatska pisana riječ: "Da, upravo zato što volim kazalište, što Vas, moji dugogodišnji suradnici volim, što ne mogu dopustiti da se izložite i nadalje teroru koji se ispoljio sinoć na predstavi, ja Vas molim: skinite predstavu *General i njegov lakrdijaš* sa

scene Hrvatskog narodnog kazališta. Nikada nisam dopustio da se sa mojim tekstovima politikanski manipulira, još manje da se zaštićuje čuvarima reda i poretka – nikada!"⁸

Matković u paratekstu dramskog predloška piše da pojedinci traže od njega, autora *General a i njegovog lakrdijaša*, da se odrekne svoje interpretacije Nikole Šubića Zrinskog, kako on navodi "čeda svoje imaginacije" i da prihvati Kornenov operetni kliše. Matković nadalje piše, kako je naša svijest, hrvatska nacionalna svijest, zalučena polupismenim tiradama Tomičevske neravnotežene pismenosti, prije sto godina bila na daleko višem stupnju nego u trenutku kada on piše ovaj tekst. Ovdje autor naglašava da je Zrinski samo njegova interpretacija u djelu, da je on plod njegove imaginacije.

Može se zaključiti već na početku drame, da Matković stvara svoje likove miješajući historiografske i fiktionalne tekstove. Na početku drame on Mihi daje dubrovački govor, miješajući fabulativnu varijantu u nacionalnu mitologiju. U drami *General i njegov lakrdijaš* citirani su Držićevi tekstovi: prolozi komedija *Dundo Maroje* i *Skup*, tako da to demistificira ideju stroge vjerodostojnosti historiografskog teksta. Matković na zanimljiv način uvodi Držića i njegove tekstove u suvremenu dramu, kroz glumca Mihu, zapravo glavnog govornika drame.

Dramsko vrijeme prvog čina, točnije godina Sigetske bitke, godina je u kojoj Marin Držić piše svoja urotnička pisma. U prvom činu radnja počinje Mihovim govorom, a tek kasnije, nakon tog govora, pojavljuje se lik Nikole Šubića Zrinskog. Na samome početku Zrinski ne zna kako se Miho zove i čudi se kako svi pjesnici s juga imaju čudna imena, tj. "imena da ih Bog sačuva". Zrinski se tada prisjeća obitelji Bučinića. Govori kako je s njima prijateljevao, što je u historiografskom smislu moguće zato što su Bučinići imali kontakte s carem Ferdinandom. Ovdje još jednom Marijan Matković pokazuje kako dobro poznaje biografiju Marina Držića te da je kako čitamo u knjizi *Tko je bio Marin Držić prije Slobodana Šnajdera*, Feđe Šehovića i Luka Paljetka njezin među književnicima, najpažljiviji proučavatelj.

U dijalogu Zrinskog i Mihe, Zrinski spominje svog sina Jurja, Juraj je poznavao Dubrovnik i brojne tada poznate Dubrovčane koji su u svojim djelima slijedili Držića. Za

⁸ Viktorija FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. (str. 329 citat u fusnoti 36 Ibid.)

Jurja, sina Nikole Šubića Zrinskog, Miho kaže da ne samo da ga je poznao, već je s njime "i ijo i pio i fažane lovio a da su besjedili o Machiavelliju, Erazmu, Lutheru i o Sokoloviću velikom turskog veziru". Zrinski u razgovoru ismijava Miha i njegovo citiranje Držića, njegovo citiranje tekstova iz komedije *Skup*, govori da su sve to izmislili glumci, šarlatani, lakrdijaši, razna piskarala kao što je i njegov pisar Črnko, koji je u povijesti poznat kao kroničar Sigetskih dana Nikole Šubića Zrinskog. U prvome djelu drame Miho nije toliko prisutan kao središnji lik, prvi čin se većim djelom sastoji od dijaloga između Alapića i Zrinskog. Miho zapravo postaje glavni protagonist drame u trenutku teatralizacije spašavanja generala Alapića u Sigetu. On taj svoj čin naziva paradom "Kakva maškerata. kakva maškerata!" Miho u drugoj slici drame govori o događajima u Sigetu iz sfere teatralizacije. U toj sceni Alapić doista biva spašen zahvaljujući Mihinoj intervenciji. u drami Miho govori držićevski tekst o pravu na san kojim je ohrabrio generala Alapića: "Ništa naročito! Zrinski je imao pravo, u redu, ma koliko ja znam i ti imaš svoj san, koji nije san Zrinskog nego tvoj, a, napokon, imam ga, veramente, i ja! Dakle i mi imamo pravo, ti i ja, nas dvojica..." Matković je rekanonizirao Držićevu biografiju u liku lakrdijaša Miha, ali i dekanonizirao nacionalnoga junaka Nikolu Šubića Zrinskog. Pisac u istome činu govori koliko je legendi izmišljeno o Nikoli Šubiću Zrinskom, ali i o drugim nacionalnim junacima:

"U redu! Dobro! Primiri se, moj generale! Do đavola, to, veramente, nijesam mogao predvidjeti, da kostim jednog mrtvaca ima zaraznu moć. Generale, a zar ja nijesam već godinama mrtav za moj Dubrovnik, svi su me tamo odavno ili oplakali ili ismijali i sva je prilika da su izmislili na stotine svakakvih pripovijesti na koji sam to način i za kojim kantunom krepao, a vidiš, Dubrovnik za mene, a to je jedino od importancije, nije mrtav, on je još uvijek moja kuća, moj povratak, moj san. I što misliš, zašto sam se vezao uz tebe?? Da, ti si me pitao? Zašto? Nijesi ni najmanje ugodan čovjek! Na protiv! Ni naročito zabavan nijesi! Ni dobra publika za moje majstorije! Trapav! Grub! Vojničina! Slavičan! Zrinski je imao pravo: bolesno slavičan, ambiciozan! Hlepiš za slavom! Kao Zrinski! Ja ti je nudim! Mnogo veću, časniju! Ljudskiju! Da, veramente, historijsku!"⁹

I nakon toga monologa Miho opet govori o pravu na san, o svom snu:

"Ja ne samo da snijevam, nego bi se zaistinu htio vratiti u Dubrovnik! Ma ne kako emigrirati... nego u triumfu!"¹⁰

⁹ Viktorija FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. (op.citat str.123.)

¹⁰ Viktorija FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. (op. citat str.339. kurziv VFT)

Miho ipak, nakon monologa o Držićevom snu, traži saveznike u nacionalnim herojima kakav je Gašpar Alapić. Lakrdijaš prognozira Alapiću da će već sutra uz sebe imati snažnu vojsku, što se poslije stvarno i dogodilo, ali će ta vojska, kako je poznato, kasnije rastjerivati seljačke bune po Hrvatskom zagorju.

Drugi se čin odvija sedam godina kasnije, kada Alapić opet ima toliko željenu moć, ali kritizira Miha da ga je htio pridobiti govoreći o nekakvoj pustolovini s osvajanjem Dubrovnika, Miho je htio bez krvi s nekoliko sanjara pridobiti i preuzeti vlast u Dubrovniku. Alapiću se takav pothvat čini suludim, lakrdijaše i sanjare naziva nemoćnicima i ne razumije osvajanje bez krvi. Mihi to nikako ne ide u prilog, u drugome činu vidi Alapića kao prepotentnu osobu, govori mu kako on nema svoga Črnka, nema kroničara koji će ga kanonizirati u nacionalnoj povijesti.

Drama *General i njegov lakrdijaš* Marijana Matkovića završava monologom glumca Miha, a zapravo Miho prorokuje Alapiću neuspjeh tj. govori da Alapić neće postati protagonist povijesnih knjiga, dio historiografije, jer on nije Nikola Šubić Zrinski. Miho zaključuje dramu, njegove su riječi posljednje riječi u drami, on od generala Alapića traži svoj glumački kostim, onaj koji ga je spasio na Sigetu. Miho u završnim riječima relativizira događaje i teatralizira povijest. Prema Viktoriji Franić Tomić nije slučajno što Matkovićeve drama govori o snu, ispreplićući politiku i Marina Držića, tj. lika sa osobinama Marina Držića. Držićeva teatralizacija politike zapravo je tek uprizorena u ovoj drami, u politici se ne može naći svijet ljudi "nazbilj- ljudi kojih je narav kako uredila pameti tako i ljepotom uljudila, kojima se srce ne maškarava..."

7. Kritika nacionalnog mita

U Matkovićevoj drami dva su važna događaja slijed radnje, prvi je smješten u 1566. godinu tijekom Sigetske bitke, uz koju se često u literaturi veže i legenda o slavnoj velikaškoj smrti, a drugi se događa 1573. godine. Uz 1573. godinu nerijetko se veže priča o smrti Matije Gupca i priča o herojstvu i junaštvu hrvatskih kmetova. Ta je tema i dio kanona u hrvatskoj književnosti, nalazimo je u *Baladama Petrice Kerempuha* Miroslava Krleže i u romanu *Seljačka buna* Augusta Šenoa. Matković u svojoj drami isprepliće ta dva historijska događaja te tako stvara sintagmu o ratu, a rat opisuje kao "pogubu ljucke naravi".¹¹ Bitno je spomenuti da Matković piše *Generala i njegovog lakrdijaša* prema uzoru Krležine kritike o historijskoj drami *Historijska drama pretvorila se u malograđansku maglenu tiradu 'ad hoc'*, gdje Krleža jasno iskazuje svoje nezadovoljstvo kazalištem koje je postalo govornicom, gdje glumci recitiraju kao agitatori, a malograđanski književno-politički faktori se ne snalaze u prostoru i vremenu. Marijan Matković u svom dramskom tekstu snažno kritizira tradicionalnu historiografiju i vjerodostojnost historiografskih dokumenata, dovodi u pitanje književne tekstove koji učvršćuju nacionalne mitove, čime otvara nova pitanja složene problematike odnosa ideologije i književnosti, politike i mita. Zrinski u drami nije prikazan kao romantičarski vitez, a ni kao veliki junak, već kao egocentrični lik koji se pojavljuje u gaćama i košulji i koji plaća komornika Črnka da piše unaprijed o njegovoj slavnoj smrti. Prema ovakvome opisu lika možemo vidjeti Matkovićev otklon od tradicionalnog, historiografskog diskursa.

¹¹ Marijan MATKOVIĆ, *"General i njegov lakrdijaš"*, Matica hrvatska, Zagreb 2001. str.310.

8. O jeziku u drami

Zanimljivo je promatrati jezik kojim se likovi u drami služe. Miho, dubrovači glumac govori ijekavsko-ikavskim govorom kakav se govorio u renesansnom Dubrovniku, a Veliki Tomaš kajkavskim, i to stiliziranim idiomom kakav se nalazi u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*, koji je suprotan književnom jeziku tadašnje aristokracije.

Prema Viktoriji Franić Tomić "Miho i Veliki Tomaš prezentiraju dvije velike teme nacionalne književne baštine."¹² Humanističku filozofiju renesanse predstavlja Miho, on u jednome dijelu citira i antologijski stih iz pjesme o vili Hanibala Lucića, citira i tekstove Marina Držića. Veliki Tomaš kao alter ego Matije Gupca utjelovljuje puntarsku ideologiju koja je prisutna u Krležinim *Baladama Petrice Kerempuha*.

¹² Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeve drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. str.323. citat

9. Opis likova drame General i njegov lakrdijaš

Matković opisuje Velikog Tomaša u didaskalijama kao velikog (debelog) brkatog vojnika koji je vjerno slušao naredbe svoga generala. Dok je general Alapić opisan kao mršav, vitak i grbav čovjek. Autor opisuje njegove kretnje i držanje kao posljedicu njegove vojničke profesije, bio je krutog vojničkog stava. Po karakteru je opisan kao ambiciozan, veoma pedantan i hrabar čovjek koji se poslije niza bitaka u kojima se nije istaknuo, još nada svojoj velikoj bitci, svojem vojničkom trijumfu.

10. Prosvjed

Prosvjedovalo se djelomično i zato što je lik Nikole Šubića Zrinskog prikazan kao običan čovjek, a ne kao nacionalni heroj koji je junački poginuo u "predziđu kršćanstva". Zrinski na pozornicu izlazi "u gaćama, donjoj košulji i papučama". On se u svojoj ulozi presvlači pred ogledalom, narcisoidno si tepajući, te govori svome komorniku Ferencu Črnku što da zapiše o bitci koja slijedi, sprema se za svoj "paradni ulazak u legendu". Kao što je već pisano, publika je navikla gledati nacionalne heroje u glavnim ulogama, ne otklanjajući se od nacionalnog mita o legendarnim herojima i bitkama. Zapravo se prosvjedovalo, kako su komentirali Matkovićevi privrženici, protiv "suvremene hrvatske političke drame u ime romantične opere na libreto prema njemačkom uzoru".

Nakon što su studenti prekinuli predstavu svojim zviždanjem, Matković u svojem otvorenom pismu ostaje šokiran publikom koja "fućka pjesničkim riječima najvećeg hrvatskog dramskog pisca Marina Držića. Nije ni čudno što se Matković u pismu brani upravo spominjući Marina Držića." Viktoria Franić Tomić o tome pismu piše ovako:

"U tom epistolarnome tekstu Matković se opetovano poziva na velikoga Dubrovčanina pitajući se ostaje li u ondašnjoj Hrvatskoj neki kulturalni prostor za razgovor o važnim pitanjima društvenosti. Matković Držića naziva 'pisцем grozničavih pisama gluhom Medičejcu', a također kaže da je Držić bio svećenik, ali nije, no da njih dvojicu, Držića i Matkovića, povezuje smijeh nad provalijama bezumlja, hrvatska pisana riječ i konačno ljubav prema kazalištu. To i jesu bili razlozi zbog kojih je Matković dramatizirao život držićevskog glumca Miha, ustvari samog Držića pod krinkom njegova sljedbenika."¹³

¹³ Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "Tko je bio Marin Držić – Matkovićeva drama Držićeva glumca", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011. (citat str. 326)

11. Zaključak

Ova se završna radnja temelji na dramaturškoj i teatrološkoj analizi drame *General i njegov lakrdijaš* Marijana Matkovića. U prvome dijelu rada analizirao sam poveznice nacionalnog mita i povijesne drame. Ova je drama otklon od tipičnog pisanja povijesne drame s nacionalnim junacima. *General i njegov lakrdijaš* za glavne protagoniste nema nacionalne junake, glavnu ulogu vode dva 'sporedna' lika, general Alapić i njegov lakrdijaš Miho. Kritika nacionalnog mita sveprisutna je u ovoj drami, Matković je želio napraviti otklon od tipičnih povijesnih drama s njemačkim uzorima koje je tadašnja publika navikla gledati. U drugome dijelu ovog rada opisan je tijek drame, odnos likova i analiza njihovih postupaka. Posebnu pozornost daje se glavnom protagonistu drame lakrdijašu Mihi koji je svojevrsan Držićev alter ego. Miho utjelovljuje Držićeve poglede na svijet, citira njegova djela. čitateljZanimljiv je i jezik u drami. Miješanje dubrovačkog govora i stare kajkavštine koja je slična onoj iz *Balada Petrice Kerempuha* zanimljiv je spoj juga i sjevera. U ovome radu komentirane su i okolnosti u kojima je drama prvi puta izvedena. Izvedena je 70-ih godina prošloga stoljeća, u vrijeme burnih studentskih prosvjeda i u vrijeme borbe za višestranački sistem. Buđenje nacionalne svijesti sveprisutno je u Hrvatskoj u vrijeme studentskih prosvjeda, a ova drama pruža otklon nacionalnim mitovima na kakve je publika navikla. Studenti koji su izviždali predstavu svakako nisu razumjeli bit same drame, a to je svakako drugačiji pogled na povijesne događaje, pogled iz perspektive jednog glumca, umjetnika- lakrdijaša Mihe. U ovome se radu analizira i reakcija Marijana Matkovića na prekid predstave, nakon što on šalje otvoreno pismo u kojem želi da se njegova drama makne s repertoara i zgraža se činjenicom da netko fućka na riječi velikog Marina Držića. *General i njegov lakrdijaš* drama je koja nije shvaćena u vremenu u kojem je nastala, ali analizom djela čitaoc može uočiti kako razloga za takvu reakciju publike jednostavno nije bilo.

12. Popis literature:

1. Viktoria FRANIĆ TOMIĆ "*Tko je bio Marin Držić – Matkovićeve drama Držićeva glumca*", Matica Hrvatska, Zagreb, 2011.
2. Marijan MATKOVIĆ, "*General i njegov lakrdijaš*", Matica hrvatska, Zagreb 2001.
3. Boris SENKER "*Hrestomatija novije hrvatske drame II. dio – Marijan Matković, General i njegov lakrdijaš*", Disput, Zagreb, 2001.
4. Boris SENKER "*Matković, Marijan*" (<http://krlezijana.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1874> zadnji pristup 28. kolovoza 2018.)
5. Denis DERK "*Marijan Matković. Stota godišnjica rođenja nije zaboravljena*" (<http://aktivirajkarlovac.net/2015/10/marijan-matkovic-stota-godisnjica-rodenja-nije-zaboravljena/> zadnji pristup 28. kolovoza 2018.)

13. Sažetak rada

Vrijeme u kojem je izvedena drama *General i njegov lakrdijaš* bilo je burno vrijeme za Hrvatsku. Studentski prosvjedi po kojima su 70-te godine prošloga stoljeća ostale zapamćene bilo je vrijeme borbe za veću samostalnost, u ljudima se budila nacionalna svijest koja je godinama bila 'uspavana'. U knjizi *Hrestomatija novije hrvatske drame* piše se o tim promjenama u ponašanju kazališne publike koja je do tada bila pasivna, te se vodilo računa da je ništa ne 'uznemiri'. Prve promjene u ponašanju publike dogodile su se baš na Matkovićevoj predstavi. U nacionalnom zanosu studenti nisu prepoznali glavnu ideju drame, oni su vidjeli samo destrukciju nacionalnog mita i Nikole Šubića Zrinskog kao nacionalnog heroja. Zapravo je glavna ideja bila odmaknuti se od tradicionalnog poimanja nacionalnih mitova. Uvođenje novog lika, glumca, umjetnika u povijesnu dramu, stavljajući ga u samo središte drame kao protagonista Matković je htio čitateljima i gledateljima pružiti nešto drugačiji pogled na slavne povijesne događaje. Nije mu bio cilj isprovocirati publiku, što dokazuju i njegova pisma nakon uhićenja mladića koji su izviždali i prekinuli premijeru. Zanimljivo je što drama nema tipičan okvir povijesnih drama, prikazuju se događaji iz nove perspektive. Studenti nisu bili spremni prihvatiti pretvorbu mitskog nacionalnog junaka Nikole Šubića Zrinskog u običnog čovjeka koji se ne izdvaja junačkom figurom niti svojim djelima i koji nije glavni protagonist povijesne drame. Matkovićeva drama *General i njegov lakrdijaš* koju zagrebački studenti nisu najbolje razumjeli postavlja mnoga pitanja o falsificiranom historiografskom diskursu i pokreće mnoge teme o cjelovitoj hrvatskoj književnosti.